

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ТА
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН. ЕКОНОМІЧНА
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ
У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

Редакційна колегія

докт.екон.наук, професор І. М. Посохов
докт.екон.наук, професор П. Г. Перерва
канд.екон.наук, професор О. Д. Матросов
канд.екон.наук, професор В. Г. Дюжев
канд.екон.наук, доцент В. О. Матросова

Харків
2016

УДК 339.92
ББК 65.5
С-91

Колектив авторів:

*І. М. Посохов, П. Г. Перерва, О. Д. Матросов, В. Г. Дюжев,
В. О. Матросова та інші*

Рецензенти:

*С.В. Войтко, д-р. екон. наук, проф., завідувач кафедри міжнародної економіки
(Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут»),
Н.О. Шпак, д-р. екон. наук, проф., завідувач кафедри менеджменту і міжнародного
підприємництва, (Інститут економіки і менеджменту, Національного університету
«Львівська політехніка»).*

*К.В. Ковтуненко, д-р. екон. наук, проф., завідувач кафедри зовнішньоекономічної та
інноваційної діяльності (Одеський національний політехнічний університет).*

*Д.А. Горовий, д-р. екон. наук, проф., завідувач кафедри міжнародної економіки (Харківський
національний автомобільно-дорожній університет).*

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» (протокол № 6 від 8 липня 2016 року).

**С 91 Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин. Економічна
інтеграція України у світове господарство: кол. монографія / За ред. І. М.
Посохова, П. Г. Перерви, О. Д. Матросова, В. Г. Дюжева, В. О. Матросової. –
Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – 450 с. : іл.**

ISBN...

Монографія досліджує науково-методичні та практичні питання удосконалення наукового забезпечення глобальних трансформаційних процесів в економіці та у галузі міжнародних економічних відносин. Представлені результати досліджень стану, тенденцій розвитку та сучасних проблем інтеграційних процесів, нових методів діяльності в умовах глобальної трансформації народного господарства та формування міждержавних ринкових утворень, розроблені відповідні рекомендації.

Призначена для наукових робітників, викладачів, аспірантів, а також для спеціалістів, які займаються дослідженнями проблем міжнародних економічних відносин та працюють у різних галузях економіки.

**УДК 339.92
ББК 65.5**

ISBN....

© І. М. Посохов, П.Г. Перерва, О.Д. Матросов,
В.Г. Дюжев, В.О. Матросова, 2016
© НТУ «ХПІ», 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
1. СИСТЕМА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	9
1.1. Глобалізація як невід'ємна частина сучасного періоду розвитку економіки та суспільства	10
1.2. Сучасна дипломатична служба України як гарант ефективних міжнародних відносин	29
1.3. Електронна інформаційна взаємодія суб'єктів регуляторної діяльності: перспективи для України	44
2. ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ	61
2.1. Економіко-правове забезпечення зарубіжних центрів трансферу технологій	62
2.2. Система сучасного міжнародного бізнесу та розширення впливу транснаціональних компаній на світову торгівлю	77
2.3. Застосування міжнародного досвіду в управлінні державним боргом України	94
2.4. Інноваційні стратегії міжнародного бізнесу в умовах інтеграції та глобалізації економіки	109
3. СУЧАСНЕ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ, АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ, УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ТА КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	131
3.1. Комплексна технологія управління ризиками у міжнародному бізнесі	132
3.2. Антикризове управління в розвинутих країнах	145
3.3. Планування інвестиційних проектів диверсифікації виробництва на промисловому підприємстві	174
3.4. Корпоративна соціальна відповідальність, як складова стратегії сталого розвитку підприємств електроенергетики в умовах глобалізації	189

4. СВІТОВІ ФІНАНСОВІ, ВАЛЮТНІ, КРЕДИТНІ ТА ТОВАРНІ РИНКИ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ, ПЛАНУВАННЯ, ЦІНОУТВОРЕННЯ, ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ	217
4.1. Кон'юнктура міжнародного ринку як економічна категорія маркетингової політики підприємства	218
4.2. Ціноутворення на світових товарних ринках	238
4.3. Особливості митного та валютного регулювання на шляху інтеграції України до світового господарства. Перспективи створення вільних економічних зон	252
4.4. Планування виходу вітчизняного малого підприємництва на ринки Польщі	283
4.5. Зменшення впливу сезонності виробництва на продуктивність праці за допомогою стратегії диверсифікації	299
5. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	311
5.1. Характеристика світових тенденцій розвитку технологій нетрадиційної відновлювальної енергетики	312
5.2. Формування рівнів інноваційної сприятливості підприємств до технологій нетрадиційної відновлювальної енергетики з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів	352
6. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І СВІТОВА ЕВОЛЮЦІЯ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ	383
6.1. Історичні передумови виникнення і світова еволюція первинних форм страхування	384
6.2. Теоретичні основи страхування її функції, розвиток і принципи	391
6.3. Страхові послуги в міжнародному бізнесі	401
6.4 Економіка невизначеності, ризику і страхування	414
6.5. Впровадження системи штрафних санкцій і способи страхування з метою зниження ризику	429
ПІСЛЯМОВА	437

ПЕРЕДМОВА

Міжнародні економічні відносини в сучасний час є могутнім засобом прискорення науково-технічного прогресу, інтенсифікації глобальної економіки та основним чинником розвитку окремих локальних економічних систем. Міжнародні економічні відносини – це система господарських зв'язків між різними державами на основі міжнародного розподілу праці, продуктивних сил, виробництва, обміну та споживання у міжнародних масштабах. Це дає змогу залучати найкращий досвід ведення господарювання, новітні техніко-технологічні напрацювання, визначати нові соціально-економічні та екологічні стандарти. Дана тематика є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів та усвідомлення суспільством загальної єдності у всіх сферах життя. Актуальними є питання розвитку окремих країн у загальному об'єднаному економічному просторі, локальна та інтегральна відповідальність перед майбутніми поколіннями при визначенні інтеграційного вектору, або визначенні необхідності дезінтеграційних шляхів. В даному контексті посилюється актуальність розробки теоретичних та методичних аспектів формування організаційно-економічних засад входження окремих країн у світове господарство на принципах рівноправності та взаємної вигідності співробітництва, а також розробка на основі наукових досліджень практичних рекомендацій щодо розвитку національних господарських комплексів, формування нових напрямків політики розвитку окремих регіонів.

Метою написання даної колективної монографії є формування теоретико-методичних засад та практичних рекомендації щодо розвитку міжнародних економічних відносин України.

Об'єктом дослідження авторів стала економічна природа світових змін, особливості та тенденції розвитку міжнародних економічних відносин, узагальнення світового досвіду у сфері розвитку міжнародних економічних відносин та їх роль в економіці окремих держав, форми взаємодії на світових ринках. Предметом дослідження стали різні аспекти міжнародних відносин України; особливості, проблеми та перспективи європейської інтеграції нашої країни; вплив міжнародних тенденцій на економіку України; визначення перспектив на напрямків підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки та, в решті решт, формування теоретико-методологічної

бази для прийняття практичних рішень у сфері визначення зовнішньоекономічної стратегії розвитку України.

В період трансформаційних процесів у сфері геополітичного та економічного самовизначення України розробка загальної концепції та стратегії міжнародних економічних відносин потребує глибокого дослідження та наукового фундаменту із урахуванням світового досвіду. Формування цілей та пріоритетів національного характеру, визначення особливостей та проблем української економіки є вкрай важливими етапами на шляху інтеграції нашої країни у світове господарство як самостійного суб'єкту. Визначення та формування вектору зовнішньоекономічної політики є актуальними насамперед тому, що економіка України є залежної як від імпорту, так і від експорту. Тому фактор зовнішніх зв'язків та відносин має загальний вплив на цілісний розвиток України та її економічне зростання. Основними завданнями на етапі формування національних пріоритетів мають стати збереження територіальної цілісності країни та недоторканості кордонів, забезпечення стабільності економіки України за рахунок диверсифікації ринків, створення позитивного іміджу України як надійного партнера, підвищення добробуту населення нашої країни, захист прав та інтересів громадян України на міжнародній арені.

Сучасний стан світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів глобалізації та інтеграції у всіх сферах життя, світ стирає кордони та інтернаціоналізується у повному сенсі. Триває процес зближення країн та народів за рахунок створення єдиного світового ринку, усвідомлення єдиного планетарного суспільства, взаємопроникнення політичних, культурних, економічних, інформаційних та технологічних сфер життя. В такому контексті зростає роль визначення основних аспектів і передумов інтеграції та глобалізації, а також політичних та соціально-економічних наслідків таких процесів. Дослідження визначених факторів відповідності національної економіки світовим тенденціям та адаптаційної здатності мають стати базисом визначення інтеграційних перспектив країни на складному шляху зближення та взаємопроникнення в процесі створення єдиного соціально-економічного організму. Інтеграція у перекладі з латинської означає з'єднання окремих частин у загальне ціле та єдине. Тому питання розвитку економічного співробітництва та інтернаціоналізації виробництва є актуальними в період розвитку інтеграційних процесів як пошук засобів

подолання суперечностей між розвитком окремих країн, інтеграційних об'єднань та міжнародного соціально-економічного розвитку в цілому.

Особлива увага приділена таким аспектам міжнародних відносин:

➤ сучасним тенденціям розвитку системи сучасних міжнародних економічних відносин оскільки саме в даний час втрачають силу застарілі доктрини зовнішніх зв'язків та традицій міжнародних відносин, стираються границі внутрішнього та зовнішнього середовища, формується нова парадигма світової економічної системи; проблемам та перспективам інтеграційних процесів в Україні, оскільки співробітництво із країнами ЄС та поглиблення співпраці із світовим економічним співтовариством визначені як зовнішньоекономічний пріоритет нашої країни, тому осмислення і пошук шляхів подолання проблем, націленість на перспективи розвитку надає наукове підґрунтя для зміцнення позицій України у системі міжнародних відносин;

➤ глобальним проблемам міжнародної економіки як загальної системи соціально-економічного середовища, побудованого на принципах діалектичної єдності всіх елементів життєдіяльності людства: соціальних, економічних та екологічних; стратегії розвитку міжнародного бізнесу в умовах глобальної економіки та інтернаціоналізації під впливом поглиблення міжнародних зв'язків у сфері виробництва, обміну, споживання, руху основних виробничих факторів та фінансового забезпечення даних процесів на основі міжнародних інвестиційних ресурсів, створення умов для розвитку всіх форм міжнародного бізнесу;

➤ сучасному управлінню ризиками та антикризовому управлінню, управлінню проектами та корпоративному управлінню в умовах глобалізації як комплексному дослідженню сучасного стану економіки у її секторальному розрізі, комплексній технології управління ризиками у міжнародному бізнесі, визначенню основних концептуальних положень формування системи корпоративного антикризового управління, розробці системи методів та інструментів нівелювання основних видів ризиків в умовах динамічної системи глобальних економічних дисбалансів;

➤ світовим фінансовим, валютним, кредитним, та товарним ринкам за принципами сукупності попиту та пропозиції на грошово-кредитну та товарні маси у світових масштабах певних співдружностей, ціноутворенню на світових товарних ринках, акумуляції та перерозподілу глобальних фінансових

ресурсів задля підтримки платоспроможності основних гравців ринку, зростаючої ролі міжнародних валютно-фінансових інституцій в системі координації, регулювання та гармонізації економічних і валютно-фінансових відносин;

➤ Світовим тенденціям розвитку сучасної енергетики, характеристиці світових тенденцій розвитку технологій нетрадиційної відновлювальної енергетики, формуванню рівнів інноваційної сприйнятливості підприємств до технологій нетрадиційної відновлювальної енергетики з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів;

➤ Передумовам виникнення і світовій еволюції видів страхування, теоретичним основам страхування їх функціям, страховим послугам в міжнародному бізнесі.

Монографія базується на матеріалах наукових досліджень професорсько-викладацького складу кафедри організації виробництва та управління персоналом Національного технічного університету «ХПІ» м. Харків; кафедри економічної теорії Національного університету кораблебудування ім. адм. Макарова, м. Миколаїв; кафедри міжнародної економіки Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС» СумДУ м. Суми; кафедри економічної кібернетики Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара м. Дніпро; кафедри «Економіка підприємства» Одеського національного економічного університету м. Одеса. Автори монографії: к.е.н., доц. Геращенко І. О. (1.1); к.е.н., доц. Чмельова О. С. (1.2); к.е.н., Вдовиченко Л. Ю. (1.3); д.е.н., проф. Перерва П. Г., д.е.н, доц. Косенко О. П., к.е.н. Ткачов М. М. (2.1); к.е.н., проф. Савченко О. І.; доц. Нестеренко Р. О. (2.2); к.е.н. Кравченко Є. О. (2.3); к.е.н., доц. Синіговець О. М. (2.4); проф. Посохов І. М.; Жадан Ю. В. (3.1); к.т.н., доц. Борзенко В. І. (3.2); д.е.н., д.т.н., проф. Яковенко О. Г.; Парокінний О. А. (3.3); к.е.н., доц. Віхляєва С.І., Лі Чао, Віхляєва Н.В., д.е.н., проф. Перерва П. Г., к.е.н., доц. Кобелєва Т. О. (4.1); д.е.н., проф. Посохов І. М. (4.2); к.е.н., проф. Матросов О. Д.; к.е.н., доц. Матросова В. О.; Доуртмес П. О. (4.3); к.е.н., проф. Черепанова В. О.; Лисаченко П. О.; Подрез О. І. (4.4); к.е.н., доц. Танасюк І. М.; Орленко О. М. (4.5); к.е.н., проф. Дюжев В. Г.; к.е.н., доц. Сусліков С. В. (5.1; 5.2); к.е.н., доц. Косенко А. В. (6.1; 6.2; 6.3; 6.4; 6.5).

Відповідальність за зміст та достовірність матеріалів несуть автори. Редакція залишає за собою право не публікувати матеріали, що не відповідають формату видання, а також істотно змінювати зміст текстів за узгодженням з автором. Думка авторів може не співпадати з думкою членів редколегії.

д.е.н., проф. Посохов І. М.
*доктор економічних наук, професор кафедри
організації виробництва та управління персоналом,
Національний технічний університет «ХПІ»,
м. Харків, Україна*

Жадан Ю. В.,
*аспірант кафедри організації виробництва
та управління персоналом,
Національний технічний університет «ХПІ»,
м. Харків, Україна*

3.1 КОМПЛЕКСНА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Виникнення ризиків виробничо-господарської діяльності підприємств і високий їх ступінь характерні для будь-якої економіки, але особливо актуальні для України в умовах нестабільного економічного та політичного середовища, інформаційної невизначеності та ведення міжнародного бізнесу. Суттєве місце в теорії ризику поряд з дослідженням її етапів, понять «ризик», «управління», «управління ризиками», та їх класифікації займає проблема технології управління ризиками у міжнародному бізнесі. Велика кількість підходів до неї та протиріччя в поглядах науковців потребують комплексного підходу до цієї проблеми, що передбачає використання всіх існуючих досліджень та інноваційних підходів до них. Актуальність окресленої проблеми та практичне значення вплинули на вибір теми наукового дослідження. Вагомий внесок в дослідження теорії ризику зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких слід визначити праці П. П. Альгіна, В. В. Вітлінського, П. Г. Грабового, В. М. Гранатурова, І. М. Посохова та інших. Питанням управління ризиками підприємства присвячені дослідження Т. Є Андрєєвої, В. В. Вітлінського та Г. І. Великоіваненка, Н.Б. Ермасової, В. І. Лук'янової, І. М. Посохова, Т. В. Перекупнової, В. С. Ступакова, Г. С. Токаренка, В. О. Шпандарчук та інших. Проте незважаючи на велику кількість наукових доробок, присвячених дослідженню управління ризиками на підприємстві, багато теоретичних та практичних питань потребує подальшого розвитку. Метою даного розділу є аналіз існуючих технологій управління ризиками та розробка комплексної технології управління ними. Аналіз теоретичних досліджень, присвячених питанням ризику, дозволяє авторам зробити висновок про те, що в цих

дослідженнях приділяється недостатньо уваги низці проблем, недооцінка яких при практичному використанні результатів досліджень може призвести до неповної або некоректної оцінки впливу тих чи інших факторів ризику на відповідні види ризиків. Перша проблема полягає в тому, що не акцентується увага на факті наявності цілої низки факторів ризику, які мають вплив на динаміку відразу декількох видів ризиків. Друга проблема полягає в зображенні факторів ризику тільки в якості факторів прямого впливу на конкретні види ризиків. З поля зору дослідників випадає можливість діалектичного переходу самого ризику в категорію факторів ризику, що дозволяє надалі розробляти уявлення про фактори ризику як про фактори прямого і опосередкованого впливу. Третьою проблемою є недостатня розвиненість вітчизняної економіки, звідси – дефіцит досліджень окремих видів ризиків вітчизняними вченими, а отже, і обмежене впровадження рекомендацій у діяльність підприємств.

У наш час одним із актуальних питань в теорії управління ризиками залишається питання розробки технології управління ризиками, ігнорування якого може призвести до збитків у фінансовій сфері та до банкрутства підприємств. Технологія управління ризиком, як вид цілеспрямованої діяльності менеджера, передбачає структурування процесу управління ризиком, тобто виділення елементів прийняття рішень і зв'язків між ними. Під елементами процесу управління ризиком розуміють дії (процедури), а під зв'язками – взаємозв'язок дій (процедур), які дозволяють ефективно управляти ризиками. Для позначення цих дій використовують різноманітні назви: етапи, стадії, операції, роботи та інше. Сучасні технології управління ризиками характеризуються різноманітними варіантами, серед яких можна виділити напрямки, які базуються на послідовному виконанні етапів процесу управління, замкнутому циклі та їх поєднанні. Проведені дослідження першого напрямку показують множинність варіантів технології управління ризиками. Кількість етапів коливається від чотирьох до десяти. До недоліків послідовного виконання етапів можуть бути віднесені тривалість управління ризиками, високі витрати на заходи з управління ризиками, низька вірогідність одержання позитивних наслідків від заходів з управління ризиками. Для підвищення ефективності управління ризиками автори рекомендують вибрати найбільш важливі етапи управління ризиками, що ліквідують множинність і протиріччя підходів до управління ризиками та дозволяють знизити тривалість

технологічного процесу управління ризиками та витрати на нього. З цією метою виокремлено основні етапи управління ризиком, до яких віднесені постановка цілі, аналіз потенційних ризиків, розробка заходів з їх мінімізації та реалізація заходів по зменшенню ризиків.

Наступним варіантом технології управління ризиками є модель, яка базується на послідовному виконанні етапів з управління ризиками. Це так званий замкнутий або безперервний цикл. Такої позиції дотримується Т. Є. Андрєєва [2]. В якості етапів Т. Є. Андрєєва пропонує виявлення ризиків, ідентифікацію ризиків, якісний та кількісний аналіз ризиків, зниження ступеню ризику, планування реагування, контроль реагування, перспективний аналіз. До недоліків цього підходу належать обов'язковість проходження усіх етапів навіть при одержанні позитивних результатів. При негативних наслідках виникає необхідність у відповідній корекції вихідних показників повторення циклу, що веде до збільшення тривалості технології управління ризиками, зростання витрат та загроз появи нових видів ризику.

Вагомий внесок в теорію управління ризиками внесли В. С. Ступаков, Г. С. Токаренко [19]. Згідно їх досліджень, процес управління ризиком може бути представлений в вигляді трьох-етапного комплексу процедур: постановка цілі на ведення конкретного виду (операції) діяльності підприємства; аналіз та оцінка ризику в процесі вибору рішень на його здійснення; управління ризиком в процесі вибраного рішення. Перший етап процесу управління ризиком починається з визначення цілі, під якою розуміється одержання очікуваного доходу в повному об'ємі при допустимому рівні ризику. На думку В. С. Ступакова та Г. С. Токаренко [19], ціль задає модель майбутнього результату діяльності підприємства і передбачає вибір конкретної сукупності ресурсів і способів (методів) їх досягнення, для одержання очікуваного результату, враховуючи причини і фактори ризику. При формуванні цілі можливі два послідовних компроміси: між очікуваним і можливим; між придатними до використання ресурсами в їх взаємовідносинах і умовах, в яких може бути реалізована модель ризик-менеджменту. Перший компроміс вирішує проблеми вибору, другий – проблеми використання можливостей обмежених ресурсів. Особливістю цього виду управління ризиком є ієрархічність, тобто можливість поділу по рівням ієрархії управління (у просторі) та по етапам (у часі). Ціль завжди повинна бути конкретною і не мати елементів невизначеності.

Результатом першого етапу є визначення початкового (стартового) рівня ризику. До другого етапу управління ризиком вчені включають такі підетапи: виявлення факторів ризику, їх ідентифікація, вибір показників і оцінка ризику, аналіз одержаних результатів для прийняття рішення. На думку В. С. Ступакова та Г. С. Токаренко [19] підґрунтям виявлення факторів ризику є особливості та специфіка передбачуваної діяльності підприємства. Так, при неможливості одержання повної та достовірної інформації про фактори ризику конкретного підприємства, бажано мати сукупність відомих факторів ризиків, знати їхню природу та причину виникнення. Це дозволить побудувати систему факторів ризику відносно конкретного виду діяльності. Ідентифікація факторів ризику передбачає одержання інформації про концентрацію основних факторів ризику, найбільш небезпечні ризики для конкретного підприємства, керовані та некеровані фактори. На основі ідентифікації вирішуються дві задачі. Перша задача передбачає віднесення ризиків до однієї з трьох груп: відомі ризики; передбачувані ризики; непередбачувані ризики. Рішення другої задачі направлене на побудову класифікаційних схем ризиків з урахуванням призначення виробничих структур і напрямків їх діяльності. Оцінка ступеню ризику можлива лише після ідентифікації і дозволяє одержати обсяг імовірних збитків та розробити шляхи до їх запобігання. В випадку неможливості запобігання збитків запропонувати заходи з їх зниження або страхування. Аналіз варіантів і вибір рішення здійснюється шляхом порівняння очікуваної вигоди і розміру можливих збитків. Одержані оцінки ступеню ризику відносяться до вихідних показників третього етапу, який включає такі фази, як вибір стратегії, тактики, засобів і прийомів управління ризиком, облік психологічних аспектів прийняття ризикових рішень і розробка програми дій по зниженню ризику (політика, процедура, правила та інше). В якості кінцевих фаз автори рекомендують організацію виконання наміченої програми, контроль її виконання та оцінку і аналіз результатів ризикового рішення.

Позитивним в технології управління ризиком з точки зору В. С. Ступакова та Г. С. Токаренко [19] є можливість при рівні ризику, який не перевищує межу допустимого, рекомендувати проведення контрольного циклу. В протилежному випадку необхідна розробка заходів по зменшенню негативних наслідків появи ризиків і навіть відмова від рекомендованого рішення як необґрунтовано ризикованого. Привертає увагу технологія

управління ризиками, в основу якої покладено підхід, який поєднує переваги послідовного та безперервного напрямку здійснення етапів управління ризиками. Цей підхід передбачає повернення на попередній етап для його перегляду та, при необхідності, внесення коректив з метою підвищення ефективності управління ризиками. В даному випадку характерна відсутність безперервного процесу. Т. В. Перекупнєва [16] рекомендує управління ризиком реалізовувати з використанням шести етапів: визначення цілі, управління, аналіз ризику, вибір методу управління ризиком, оцінка ризику і вибір найбільш прийняттого рішення та розрахунок ринкової вартості підприємства з урахуванням конкретного виду ризику. Згідно рекомендованої технології управління ризиками, на п'ятому етапі розроблюються рішення про можливість переходу до шостого етапу або повернення на попередній для доопрацювання. Подальший розвиток технологій управління ризиками знайшов в роботах В. В. Вітлінського [5], В. В. Лук'янової [11], В. О. Шпандарчук [23].

Технологія управління ризиком на підприємстві, запропонована В. В. Вітлінським [5] здійснюється на основі аналізу та ідентифікації ризику, якісної та кількісної оцінки ризику, обрання методів (способів) оптимізації ризику. Перевагами рекомендованої технології управління ризиками є два рівня контролю ризику: перший – контроль після якісної оцінки ризику, другий – після кількісної оцінки ризику. При визначенні на першому та другому контролі несуттєвого рівня ризику приймається рішення про прийняття ризику. У випадку надто загрозливого ризику розроблюються заходи з попередження та уникнення ризику, у випадках суттєвого ризику – обираються методи оптимізації ризику шляхом використання зовнішніх та внутрішніх способів оптимізації ступеня ризику. Думка В. В. Лук'янової [11] згідно процесу управління ризиком здебільше схожа на рекомендації В. В. Вітлінського [5] в частині контролю, прийняття управлінського рішення та подальших дій з управління ризиком. На підготовчому етапі нею збільшена кількість і запропоновано проведення таких робіт, як визначення мети функціонування об'єкту та меж ризику, встановлення факторів та джерел ризику, аналіз та ідентифікація ризику, що значно ускладнює систему управління ризиками. Технологію замкнутого (безперервного) циклу управління ризиками доповнила своїми науковими дослідженнями В. О. Шпандарчук [23], яка запропонувала в якості етапів: цілеполягання, аналіз виявлення потенційних ризиків та їх

джерел, оцінку можливих ризиків, вибір методів мінімізації можливих ризиків, розробку програми управління та контроль і регулювання. На останньому етапі приймається рішення щодо повернення до першого етапу. До переваг розробок В. О. Шпандарчук [23] слід віднести простоту технології управління ризиками, поєднання послідовності виконання робіт з замкнутим циклом. В той же час використання замкнутого циклу веде до збільшення тривалості управління ризиком та витрат на її проведення. Аналіз сучасних досліджень процесу управління ризиками з урахуванням позитивних і негативних підходів дає змогу запропонувати комплексну технологію управління ризиками в міжнародному бізнесі, яка представлена на рис. 1.

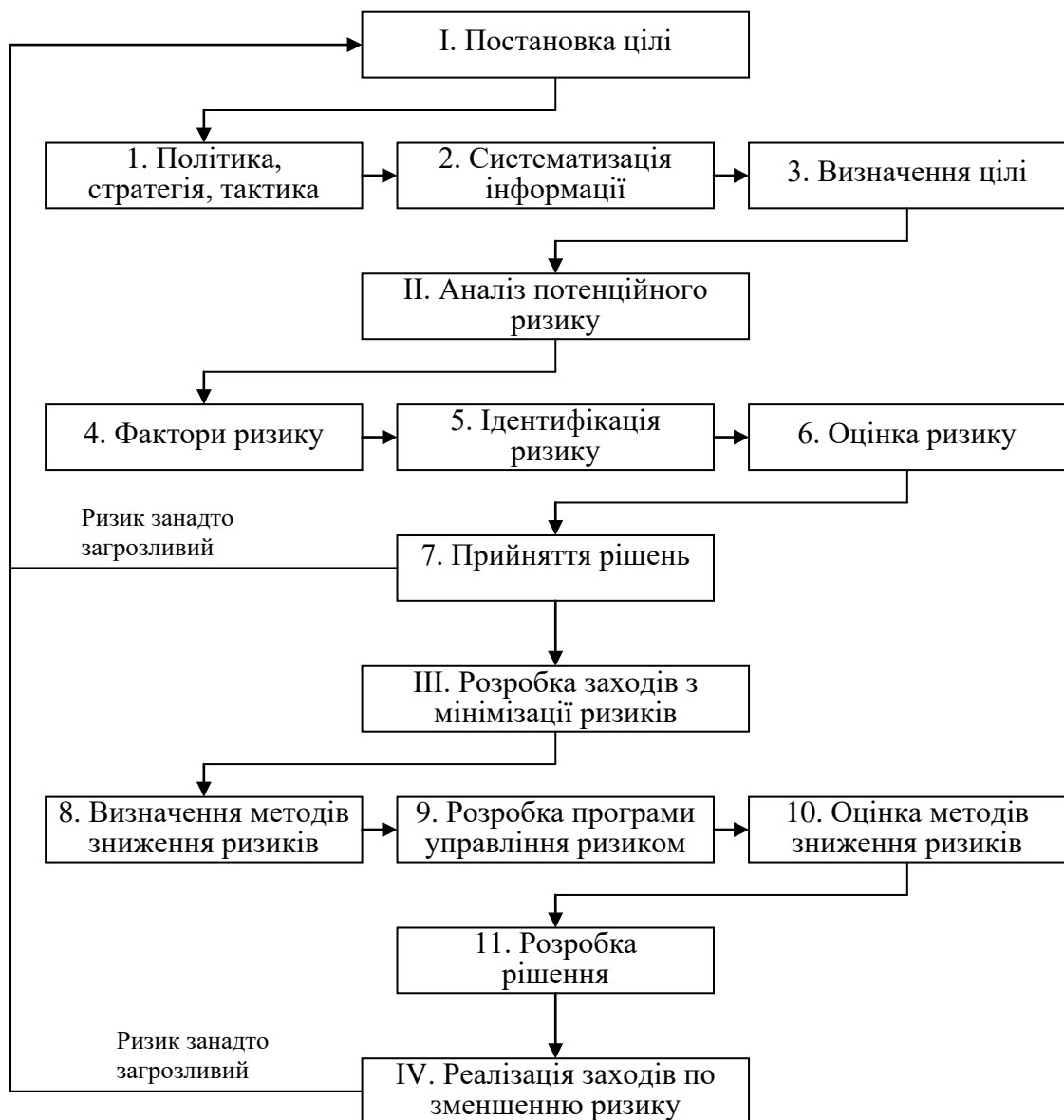

Рис.1. Комплексна технологія управління ризиками в міжнародному бізнесі

Джерело: власна розробка авторів

Згідно рис. 1 технологія управління ризиками в міжнародному бізнесі містить чотири етапи. Перший етап постановка цілі включає формування політики, стратегії, тактики, систематизація інформації та визначення цілі. Другий етап аналіз потенційного ризику передбачає виконання таких стадій, як виявлення факторів ризику зовнішнього та внутрішнього середовища, ідентифікацію ризиків, кількісну та якісну оцінку ризиків та на їх основі прийняття рішення.

При одержанні рівня занадто загрозливого ризику розроблюються рішення щодо відмови від ризику, запобігання або уникнення ризику. Управління ризиками продовжується на третьому етапі розробки заходів з мінімізації ризиків, який містить у собі визначення методів зниження ризиків, розробку програми управління ризиками, оцінку методів зниження ризиків з подальшим прийняттям рішення відносно доцільності реалізації заходів по зменшенню ризиків на четвертому етапі.

З нашої точки зору, технологія управління ризиком у міжнародному бізнесі являє собою комплексний підхід, оскільки відтворює поєднання послідовного виконання етапів процесу управління з елементами замкнутого циклу. Особливістю даної технології є розмежування процесу управління на етапи, а останніх – на стадії.

До однієї з переваг розробленої технології управління ризиками є дворівневий контроль процесу управління на базі якісної та кількісної оцінки ризику, що безумовно сприятиме зменшенню витрат на управління ризиками та підвищенню його ефективності.

Результати управління ризиками залежать від використання механізмів управління ризиками. Існує безліч визначень поняття «механізм». Так, у словниках [3, 18] цей термін трактується як:

- сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ;
- сукупність органів, засобів і методів, прийомів, технологій взаємодії між двома підсистемами соціальної організації – керуючої та керованої;
- сукупність способів, методів, важелів через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети.

В економічних працях термін «механізм» дістав широке використання при розробці «господарського механізму економічної системи». Так, Л. І. Абалкін [1] серед його елементів виділив чотири складові. До першої

складової механізму ним віднесені форми організації суспільного виробництва, зокрема поділ праці, спеціалізація виробництва, його розміщення та інші. З їх допомогою суспільство впливає на розвиток продуктивних сил і забезпечує підвищення ефективності їх використання.

Друга складова механізму на його погляд об'єднує форми господарських зв'язків. Завдяки ним здійснюється своєрідний «обмін речовин» в економіці, в тому числі засобів виробництва, фінансово-кредитні відносини та ін.

Третя складова спрямована на структуру, форми, методи планування господарського керівництва, в складі яких, на думку вченого, можуть бути виділені також правові і соціально-психологічні методи.

Четверта складова господарського механізму базується на сукупності економічних важелів і стимулів впливу на виробництво і учасників господарської діяльності.

В сучасних економічних дослідженнях термін механізм використовується як «фінансовий механізм», «механізм управління», «господарський механізм», «механізм соціально-економічного розвитку» та ін. В одних випадках під механізмом розуміється сукупність станів фінансової системи, соціально-економічних станів виробничої системи, в інших – двигун механізму соціально-економічного розвитку суспільства.

Ряд дослідників, такі як Н. Р. Нижняк та О. А. Машков, механізм управління ризиків вважають частиною управління підприємством [21], М. М. Моїсєєв – системою процедур [12]. В той же час З. П. Румянцев стверджує, що механізм об'єднує організаційні форми і структури управління, методи і важелі впливу. Саме вони забезпечують ефективну реалізацію цілей та найбільш повне задоволення суспільних, індивідуальних та колективних інтересів та потреб [20].

Деякі науковці вважають [4, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 11, 17], що це досягнення поставленої цілі досягається через механізми управління ризиками, які об'єднані поняттям «lever» (важіль). Вони виділяють три види важелів, а саме: фінансові, операційні та зв'язуючі. Фінансові важелі слугують для управління фінансовими ризиками на основі взаємозв'язку елементів в структурі капіталу, тобто визначення співвідношення власних і позикових коштів. Операційні важелі використовують для управління виробничим ризиком на основі взаємопов'язаних елементів виручки. Зв'язуючі важелі направлені на сумісне

управління виробничими та фінансовими ризиками.

Аналіз сучасних підходів до технології управління ризиками та наукові дослідження механізму управління дозволяють авторам запропонувати визначення поняття «механізму управління ризиками підприємства в міжнародному бізнесі», під яким розуміється засіб, важіль мінімізації ризиків на базі сукупності функцій, методів, прийомів, процедур, правил згідно етапів комплексної технології управління ризиками.

Розглянемо роль держави у формуванні, з одного боку, ефективної системи ринкових регуляторів, а з іншого – безпечних умов розвитку міжнародного бізнесу. Згідно теореми про співвідношення невизначеності та ризику, можна сказати, що найбільш успішний шлях подолання невизначеності розвитку – її зниження за рахунок управління ризиками в діяльності національної господарської системи. Компанії повинні орієнтувати стратегічний вектор свого розвитку, співвідносячи його з тенденціями розвитку зовнішнього середовища. При цьому існує звернення бізнесу до держави як регулятора хоча б деякий час не змінювати умови функціонування, навіть, можливо, не дуже комфортні, підтримувати певну стабільність цих умов. Але більш продуктивною політикою держави є формування умов (у відносно стислі терміни) для більш ефективного і менш ризикованого розвитку компаній під час укладання міжнародних угод, особливо під час переходу на інноваційний тип розвитку [14]. На цьому шляху визначаються основні орієнтири державної «ризикової політики» і намічаються найважливіші сфери участі держави. Формування ризикової політики є важливим стратегічним завданням побудови системи регулювання ризиків на макрорівні. Коли при формуванні політики та прийнятті рішень питання ризику явним чином не розглядаються, можуть виникнути серйозні проблеми, негативний вплив яких відчуває на собі населення, а можливості прийняти ризик і отримати високу віддачу будуть втрачені через невпевненість у здатності держави впоратися з можливими загрозами. Проте в даний час в багатьох галузях відсутня формальна і обов'язкова вимога аналізу ризиків. Деякі пріоритетні напрямки державної політики реалізуються без урахування ризиків, що часто призводить до надмірних витрат. Автор вважає, що включення в керуючі технології методів ризик-менеджменту складе помітний резерв зростання якості управління державних структур. Такий підхід допомагає значно знизити рівень невдач і

відмов, тому в процес формування державної політики рекомендується включати відносно широкий аналіз ризику, щоб адекватно розглянути всі аспекти політичних пропозицій, перш ніж вони стануть основою для дій.

В управлінні ризиками і невизначеністю держава, як зазначено в «Рекомендаціях Комісії ЄС щодо створення в країні системи оцінки та регулювання ризиків» [22], виконує три функції:

- регулюючу, яка полягає у створенні правової основи для регулювання ситуацій, в яких діяльність організацій чи окремих осіб може породжувати ризик для оточуючих. Промислова і комерційна, фінансова та інвестиційна, науково-дослідницька діяльність неминуче пов'язана з ризиками. Але користь і ризики нерівномірно розподіляються серед населення. На практиці функція держави часто полягає в тому, щоб врівноважувати ризик і винагороду між різними елементами і сферами інтересів усередині суспільства – власниками, споживачами, платниками податків, бізнесом і адміністративними органами;

- наглядову, яка зводиться до захисту людей, бізнесу та навколишнього середовища від зовнішніх ризиків, наприклад природних стихійних лих, ризиків для здоров'я та безпеки людей, зовнішніх ризиків для державної безпеки або економічної стабільності;

- функцію керуючого власними справами і ризиками, включаючи організацію державних служб і виконання регулюючих і наглядових функцій.

Авторами виокремлено бар'єри, які заважають ефективній оцінці ризику при прийнятті рішень в умовах ведення міжнародного бізнесу:

- відсутність планування: часто рішення доводиться приймати в умовах обмеженого часу, а оцінка ризику буде неповною і неточною при відсутності готової інформації та неможливості передбачити проблеми, що можуть виникнути;

- обмеженість ресурсів: планування потрібно проводити на основі достовірної інформації;

- нестача високоякісної актуальної інформації;

- нестача у відомств кваліфікованих кадрів, досвіду та інструментарію;

- труднощі точної оцінки ризиків і можливостей та досягнення розумного балансу між ними;

➤ політичний дискомфорт (у деяких випадках у зв'язку з необхідністю відкритого визнання ризику).

На основі аналізу сучасних технологій управління ризиками, виокремлено основні їх напрямки, які базуються на послідовному виконанні етапів процесу управління ризиками, замкнутому або безперервному циклі та їх поєднанні.

Дослідження сучасних технологій управління ризиками під час ведення міжнародного бізнесу сприяло розробці комплексної технології, особливістю якої є розмежування процесу управління на етапи та стадії.

Показано, що сучасний напрямок технології управління ризиком характеризується рядом недоліків, таких як множинність етапів, протиріччя в їх формуванні, висока тривалість технологічного процесу, значні витрати на нього.

З метою зменшення негативних наслідків запропонована комплексна технологія управління ризиками у міжнародному бізнесі, яка відтворює поєднання послідовного виконання етапів з елементами замкнутого циклу, його структурування на етапи та стадії та дворівневий контроль процесу управління шляхом якісної та кількісної оцінки ризику з можливістю повернення на перший етап для корегування вихідних параметрів.

Розроблена авторами комплексна технологія управління ризиками у міжнародному бізнесі характеризується дворівневим контролем процесу управління ризиками шляхом проведення якісної та кількісної оцінки ризику, можливістю повернення на перший етап в залежності від одержаних результатів. Реалізація комплексної технології управління економічними ризиками дозволить зменшити витрати на управління ризиками та підвищити його ефективність.

З погляду технології (алгоритму дій) управління ризиками – діяльність організації має бути спрямована на оцінку ймовірності ризиків і скорочення до мінімуму втрат, внаслідок прояву цих ризиків, тобто уникнення, пом'якшення впливів ризиків на результати діяльності підприємства.

Авторами запропоновано визначення поняття «механізму управління ризиками підприємства в міжнародному бізнесі», виокремлено бар'єри, які заважають ефективній оцінці ризику при прийнятті рішень,

Одна з найважливіших функцій управління – створення умов необхідних для подальшого успішного функціонування підприємств в умовах ведення міжнародного бізнесу, тому на вітчизняних підприємствах основним орієнтиром менеджменту повинна бути не максимізація прибутку, а прибутковість підприємств на підставі успішного управління ризиками, що в перспективі забезпечить найбільшу фінансову стійкість підприємницьких структур.

Список літератури:

1. Абалкин Л. И. Собственность, хозяйственный механизм, производительные силы // Экономическая наука современной России. – 2000. – № 1. – С. 52-53.
2. Андреева Т. Є. Ризик у ринковій економіці: навч. посіб. / Т. Є. Андреева, Т. Є. Петровська. – Х. : «Бурун и К», 2005. – 128 с.
3. Безработица и занятость: рус.-англ.-нем.-фр.слов. терминов: [ок. 25000 слов и сочетаний] / [Н. Н. Колесникова и др.]; под. ред.. Н. Н. Колесниковой. – М. : Издательство всероссийская газета «Нива России», 1996. – 220 с.
4. Богатин Ю. В., Швандер В. А. Оценка эффективности бизнеса инвестиций. – М. : Финансы, 1999. – 254 с.
5. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480с.
6. Грабовый П. Г. Управление рисками в недвижимости : учебник / под общ. ред. П. Г. Грабового. – М. : Проспект, 2012. – 424 с.
7. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки : монографія / В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатурова. – Одеса : Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2003. – 164 с.
8. Донцова Л. В. Анализ финансовой отчетности / Л. В. Донцова, Н. А. Никифорова. – М. : Дело и сервис, 2015. – 160 с.
9. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : Терно-граф, 2009. – 316 с.
10. Ермасова Н. Б. Риск-менеджмент организации: учебно-практическое пособие / Н. Б. Ермасова. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2013. – 380 с.
11. Лук'янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства:

монографія / В. В. Лук`янова. – Хмельницький : ПП Ковальський В. В., 2007 – 312 с.

12. Моисеев Н. Н. Человек, среда, общество / Н.Н. Моисеев. – М. : Наука, 1982 – 240 с.

13. Посохов І. М. Дослідження факторів ризиків корпорацій / І. М. Посохов // Науковий журнал «Бізнес-Інформ». – 2012. – № 8. – С. 207-211.

14. Посохов І. М. Сучасний стан методичного забезпечення управління ризиками корпорацій / І. М. Посохов // Науковий журнал «Бізнес-Інформ». – 2012. – № 10. – С. 266-271.

15. Посохов І. М. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками корпорацій: монографія / І. М. Посохов. – Х. : ПВПП «Слово», 2014. – 499 с.

16. Перекупнева Т. В. Управление рисками малых и средних предприятий, как инструмент максимизации их рыночной стоимости / Т. В. Перекупнева. – 2007. – № 9. – С. 110-117.

17. Савицкая Г. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. Савицкая. – М. : Дрофа, 2014. – 608 с.

18. Словник іншомовних слів: 2300 слів, термінологічних, логічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 2000. – 1017 с.

19. Ступаков В. С. Риск-менеджмент / В. С. Ступаков, Т. С. Токаренко. – М. : «Финансы и статистика», 2005. – 228 с.

20. Тюленева Ю. В. Методичні основи оцінки і управління ризиків підприємницької діяльності / Ю. В. Тюленева // Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / за ред. П. В.Круша. – К. : НТТУ» КПІ», 2008. – с.189-216.

21. Формування структури механізмів ефективного управління конкурентним потенціалом промислових підприємств: монографія / [В. М. Ніжник, Л. В. Бондарчук, Л. А. Грицина та ін.] за наук. Ред. В. М. Нижника. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 263 с.

22. Филополус Я. Формирование политики и институциональная основа оценки риска в ЕС: рекомендации по созданию в стране системы оценки риска. / Я. Филопулос. – М. : ТЕИС, 2005. – 85 с.

23. Шпандарчук В. О. Вдосконалення управління ризиками підприємств на засадах реалізації превентивних заходів / В. О. Шпандарчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 113. – Т.1. – с. 241-244.

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Інформація про членів редакційної колегії

Посохов Ігор Михайлович – доктор економічних наук, професор кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХП».

Напрямок наукової діяльності: управління ризиками, ціноутворення, міжнародні економічні відносини, маркетинг, менеджмент, корпоративне управління, фінанси, інноваційна діяльність, управління персоналом.

Автор 145 наукових і науково-методичних робіт, серед яких монографія, підручник та 9 навчальних посібників, у тому числі 2 з грифом МОН, понад 70 наукових статей та тез. У коло наукових інтересів входять проблеми менеджменту, управління ризиками (ризик-менеджменту), корпоративного управління, міжнародних економічних відносин, маркетингу, ціноутворення, фінансів, інноваційної діяльності, державного регулювання економіки та цін, лізингу. Фахівець у галузі менеджменту, управління ризиками, ціноутворення, корпоративного управління, міжнародних економічних відносин, маркетингу, фінансів та інноваційної діяльності.

Перерва Петро Григорович – доктор економічних наук, декан економічного факультету, професор кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХП».

Напрямок наукової діяльності: економіка, маркетинг, міжнародні економічні відносини, інноваційна діяльність, менеджмент, управління персоналом, антикризове управління.

Автор понад 300 наукових і науково-методичних робіт, серед яких монографії, підручники та наукові статті та тези. Фахівець у галузі економіки, маркетингу, міжнародних економічних відносин, інноваційної діяльності, менеджменту, управління персоналом, антикризового управління.

Матросов Олександр Дмитрович – кандидат економічних наук, завідувач кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХП».

Напрямок наукової діяльності: економіка, управління персоналом, міжнародні економічні відносини, менеджмент, інноваційна діяльність.

Автор 110 наукових і науково-методичних робіт, серед яких монографії, підручники, наукові статті та тези.

Фахівець у галузі економіки, управління персоналом, міжнародних економічних відносин, менеджменту, інноваційної діяльності.

Дюжев Віктор Геннадійович – кандидат економічних наук, професор кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХП».

Напрямок наукової діяльності: інноваційна діяльність у енергетиці, міжнародні економічні відносини, менеджмент, економіка.

Автор понад 60 наукових і науково-методичних робіт, серед яких монографії, підручники та навчальні посібники, наукові статті. Фахівець у галузі: інноваційної діяльності, міжнародних економічних відносин, менеджменту, економіки.

Матросова Вікторія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХП».

Напрямок наукової діяльності: облік та аудит, міжнародні економічні відносини, фінанси, менеджмент.

Автор 83 наукових і науково-методичних робіт, серед яких монографії, підручники та навчальні посібники, наукові статті. Фахівець у галузі: обліку та аудиту, міжнародних економічних відносин, фінансів, менеджменту.

Информация о членах редакционной коллегии

Посохов Игорь Михайлович – доктор экономических наук, профессор кафедры «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ».

Направление научной деятельности: управление рисками, ценообразование, международные экономические отношения, маркетинг, менеджмент, корпоративное управление, финансы, инновационная деятельность, управление персоналом.

Автор 145 научных и научно-методических работ, среди которых монография, учебник и 9 учебных пособий, в том числе 2 с грифом МОН, более 70 научных статей и тезисов. В круг научных интересов входят проблемы менеджмента, управления рисками (риск-менеджмента), корпоративного управления, международных экономических отношений, маркетинга, ценообразования, финансов, инновационной деятельности, государственного регулирования экономики и цен, лизинга. Специалист в области менеджмента, управления рисками, ценообразования, корпоративного управления, международных экономических отношений, маркетинга, финансов, и инновационной деятельности.

Перерва Петр Григорьевич – доктор экономических наук, декан экономического факультета, профессор кафедры «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ».

Направление научной деятельности: экономика, маркетинг, международные экономические отношения, инновационная деятельность, менеджмент, управление персоналом, антикризисное управление.

Автор более 300 научных и научно-методических работ, среди которых монографии, учебники, научные статьи и тезисы. Специалист в области экономики, маркетинга, международных экономических отношений, инновационной деятельности, менеджмента, управления персоналом, антикризисного управления.

Матросов Александр Дмитриевич – кандидат экономических наук, заведующий кафедрой «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ». Направление научной деятельности: экономика, управление персоналом, международные экономические отношения, менеджмент, инновационная деятельность.

Автор 110 научных и научно-методических работ, среди которых монографии, ученики, научные статьи и тезисы. Специалист в области экономики, управления персоналом, международных экономических отношений, менеджмента, инновационной деятельности.

Дюжев Виктор Геннадиевич – кандидат экономических наук, профессор кафедры «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ». Направление научной деятельности: инновационная деятельность в энергетике.

Автор более 60 научных и научно-методических работ, среди которых монография, учебники, учебные пособия, статьи.

Матросова Виктория Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ». Направление научной деятельности: учет и аудит, международные экономические отношения, финансы, менеджмент.

Автор 83 научных и научно-методических работ, среди которых монографии, учебники, учебные пособия, научные статьи. Специалист в области: учета, международных экономических отношений, финансов, менеджмента.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН. ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У
СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

Колективна монографія

Редакційна колегія:

докт.екон.наук, професор І. М. Посохов
докт.екон.наук, професор П. Г. Перерва
канд.екон.наук, професор О. Д. Матросов
канд.екон.наук, професор В. Г. Дюжев
канд.екон.наук, доцент В. О. Матросова

Відповідальний за випуск І. М. Посохов

Редактор:

В. О. Матросова

Комп'ютерна верстка та оригінал-макет:

В. О. Матросова

План 2016 р.

Підп. до друку 15.05.16 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офсет. RISO – друк.

Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 7,55. Обл. вид. арк. 8.

Наклад 300 прим. Зак. № 237. Ціна договірна

Видавничий центр НТУ «ХП»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 116 від 10.07.2000 р.

61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21
